

Pavel Drábek / Margita Havlíčková: *Profesionální divadlo v královském městě Brně 1668–1733*

Recenzovat knihu Margity Havlíčkové o profesionálním divadle v raně novověkém Brně znamená radost i starost. Radost proto, že je to znamenitá kniha, které se stěží co vytýká, a uvítat ji je přímo pocta, a starost proto, že adekvátní a kritické zhodnocení by měl dělat odborník, který je v tématu expertem. Těch je včetně autorky na celém světě sotva víc než pět a současný recenzent k nim nepatří.

Na prvním místě je zapotřebí zdůraznit, o jaký počín se jedná. Kniha Margity Havlíčkové je po 157 letech (!) první celistvá práce věnovaná tomuto období brněnského divadla pracující přímo s prameny. Kniha rozvádí a v nemalé míře opravuje zakladatelské a rovněž i problematické dílo Christiana d'Elverta *Geschichte des Theaters in Mähren und Oester. Schlesien* (1852). Polyhistor d'Elvert měl jakožto činitel brněnské městské rady (a dlouholetý starosta) výborný přístup k historickým pramenům. Vedle dějin divadla na Moravě a ve Slezsku napsal i dějiny Moravy 17. století, knihu o švédském obléhání Brna, monografii o Špilberku, o rekonstrukci chrámu sv. Jakuba v Brně, dějiny rakouského práva, dějiny zdravotních a humanitárních institucí na Moravě a Slezsku, dějiny dopravy, dějiny moravské a slezské hudby, monografii o moravských a slezských kronikách a dalších třicet knih. Ač nechci zpochybňovat jeho pracovitost a pečlivost, pracoval-li na knihách sám (a ne jako profesori staré éry, kteří kompilo-

vali a svou autoritou zaštiťovali práci svých studentů), nutně se musel počet odrazit i na důkladnosti. Jinými slovy, d'Elvertovy *Dějiny divadla na Moravě a v rakouském Slezsku* jsou psány rychlým perem a autorův styl mnohde musí zachraňovat a zaceľovat, co je v materiálové základně děravé. Zároveň je pravděpodobné, že d'Elvert měl přístup k informacím, které jsou dnes nedostupné. Následující autoři dějin raně novověkého brněnského divadla (Albert Rille, Hans Welzl) opisovali od něj a sem tam vložili drobnost i nepěsnost.

Právě proto je nová kniha Margity Havlíčkové doslova zjevení a zaplnění mezery, která tu zela půldruhého století a v mnohém i déle. V knihovně patří publikace hned vedle monografie Adolfa Scherla *Berufstheater in Prag 1680–1739* (Viedeň, 1999), k níž tvoří dokonalejší pandán, a také vedle divadelní encyklopedie Aleny Jakubcové (a kol.) *Starší divadlo v českých zemích do konce 18. století* (Praha, 2007), ke které tvoří důležitý doplňující komentář. Nová kniha – jak už bylo řečeno – ovšem obhospodařila úhor zcela neoraný. Kontext, do kterého se zařazuje, si tedy musí najít a vlastně i vytvořit. To je právě největší paradox vskutku průlomových knih: ocitají se jaksí ve vzduchoprázdnu – tím, že nemají příliš na koho navazovat, že se problematice věnuje jen hrstka odborníků, že (ač jde o jev důležitý) nejsou jako důležitý jev soustavně sledovány (na rozdíl například právě od dějin pražského nebo vídeňského divadla)... Lze se však nadát, že z knihy takto ojedinelé se stane kámen úhelný. Důvodů je několik.

Kritického zhodnocení si zaslouží metodologie knihy – v české historiografii téma dosud nevyřešené a ožehavé. Havlíčková bezmála paleontologicky nachází úlomky

zmínek o divadelní aktivitě ve městě Brně, ty v plné míře cituje v originální němčině a zmínky komentuje a propojuje se známými zjištěními – kde to lze. Kde to nelze, ponechává tyto nálezy fragmentární, beze snahy vyprávět příběh, který by byl za hranicemi jistého. Vyslovuje-li hypotézu, je zřetelné, že jde o domněnku, podloženou jistou pravděpodobností. Kde není známo, zůstává mezera. Oproti dřívějším pracím ze starších dějin divadla má tato práce velkou přednost, a tou je dokonalá věcnost, absence rétoriky a diskurzu, který by chtěl zacelovat, spojovat a dokreslovat. V takových formulacích by se mohla skrývat kdejaká nejasnost a autor by mohl vytvářet iluzi, že o tématu máme značné znalosti. Havlíčková píše věcně, její rozklad se váže přímo na dokumenty, prost vší fikce.

I přesto (anebo právě proto) lze z představených dokumentů vytušit všednodennost – lidi z masa a kostí, kteří u jiných lidí vyjednávali možnost sehrát v Brně své divadlo. Vše v konkrétních časech, v konkrétních místech a bez nánosu zpěvů o umění. Dokumenty totiž o artefaktu vlastně mlčí. Divadlo je součástí všedního měšťanského života. Z věcného popisu je možné sestavit itinerář putování jednotlivých divadelních společností a ředitelů. Na tuto možnost Havlíčková upozorňuje a onen kontext dotváří u některých předních postav – Heinricha Rademina, Josepha Antona Geisslera, Gottfrieda Prehausera, Felixe Kurtze, Angela Mingottiho a dalších. Z něho pak vyplývá, jaké vážnosti a pozornosti si Brno coby divadelní metropole s prvním městem zřízeným operním domem v kamenném Divadle V taverně, po prozatímním Salmově domu, zaslужuje. Nesmírně důležité a poučné jsou poslední dvě kapitoly o stavbách v prostoru dneš-

ní Reduty (městské Taverny). Havlíčková v nich detailně popisuje jednotlivé dokumentované plány, postupy prací i konflikty. Tím se dostává čtenář – podobně jako u itinerářů – mnohem blíže k minulosti a zasuté století získává hmatatelnější obrys.

Výtkou – kterou snadno napravit při reedici či při jinojazyčném vydání – je absence historické a novodobé mapy města Brna, které by jednotlivým zmiňovaným místům dodaly konkrétní geografickou představu. U kapitol, jako je „Divadelní místopis královského města Brna do roku 1733“, schází mapa citelně i člověku, který Brno dobře zná. Podobně by bylo čtenáři nápomocné, kdyby byly německé citáty z dokumentů doslovně přeloženy – třebaže jejich smysl z autorčina komentáře obecně vyplývá.

Přes velkou mezeru, která se knihou Margity Havlíčkové zaplnila, se otevřela další, která zeje i nadále. Čím více záznamů o divadle v Brně díky této knize máme, tím více vyplývá na povrch, kolik toho ještě známo není. Zbývá také zasadit brněnskou divadelní kulturu do moravského, českého i středoevropského rámce – všechny tyto unikátní záznamy i jedinečné postavení jednotlivých divadelních společností a v neposlední řadě fenomén městského operního domu v jedinečném údobí dějin (kdy v následku toho, že město zdárně odrazilo obléhání Švédů a zabránilo tak dalšímu tažení na Vídeň, získalo Brno mimořádné výsady). Pak zbývá doplnit činnost loutkářů, artistů... První krok – onen archimédovský pevný bod – už byl učiněn, a to velmi důkladně. A za něj díky.

HAVLÍČKOVÁ, Margita. *Profesionální divadlo v královském městě Brně 1668–1733*. Brno: Janáčkova akademie múzických umění, 2009.